בע"ה שיהיה לכולם זמן טוב, מרומם ומחזק,
יוסף צבי רימון

בס"ד, אלול ה'תשפ"ג

כותב

מלאכת כותב היא מלאכה שיש בה גם למדנות ועיון, וגם השלכות מעשיות רבות. לעתים בכתיבה ממש (כמו רופאים וחיילים) או בכתיבה במחשב (גם כן למטרות רפואה או ביטחון) או בדברים שונים בבית, כמו משחקים שבהם מחברים אותיות או ציורים.

תחילה ננסה ללמוד את השיטות השונות בכותב. נסו ללמוד את המשניות, את הברייתא (הספרא המובאת בדף קג.–קג:). נסו לדייק מה אומרת כל שיטה. לימדו את הגמרא (אות ב') וראו כיצד דעת ת"ק ור' יוסי ור' יהודה מתחדדות בהתאם לגמרא. שימו לב: עליכם לבדוק כל העת שלושה פרמטרים: אותיות (כמות אותיות. אותיות או סימנים), שמות (אותה אות או שתי אותיות שונות), משמעות.

אחר כך נסו לדייק בדברי ראשונים. תחילה בדברי רש"י והרמב"ם (גם בפירוש המשניות וגם ביד החזקה), ואחר כך בראשונים אחרים.

אחר כך נעבור בע"ה לפסיקת ההלכה בשלחן ערוך ובפוסקים, ואחר כך להשלכות במציאות ימינו, ובספרי השו"ת.

א. לימדו את המשניות החל מדף קג. ("הכותב שתי אותיות". ואת כל המשניות עד סוף הפרק).

ב. לימדו את הגמרא מהמשנה בדף קג. עד קג: "שגגת שבת וזדון מלאכות, ונסו לסדר שוב את השיטות השונות.

ג. רמב"ם על משנה מסכת שבת פרק יב משנה ג [מצ"ב], רש"י בסוגיות הנ"ל.

ד. רמב"ם שבת פי"א, הלכות ט-יז [מצ"ב]

ה. רשב"א, שבת קד: "רב אשי אמר... להשלים את הספר" [מצ"ב]

ו. באור הלכה סימן שמ סעיף ד, ד"ה במשקין על השלחן, מ"ובענין כתיבת אותיות שוות", עד "דסימנים הוי כמו אותיות" [מצ"ב].

מסורת השו"ס

הקודח. וכל הקודח ע"מ למלאות הוא לתקוע בו יתד ושלא למלאות קרי נוקב: **בשלמא לרב.** דאמר נקב הוי בכלי ממי בכלי הוה כל שהוא ואע"פ שימלאנו הרי הועיל לבנין שקודח החור: **אר פורתא.** קדח חור: **אלא לשמואל.** דאמר נוקב ולא בונה הוא בשלמא נקב דעל אויכא למימר מכה בפטיש אבל זה שעומד תורה אור

הקודח כל שהוא חייב בשלמא לרב מיחזי כמאן דחד חורתא לבניינא אלא לשמואל לאו גמר מלאכה הוא הכא במאי עסקינן דבועיה ברמצא דפרזלא ושבקיה בגוויה דהיינו גמר מלאכה: *זה הכלל: זה הכלל לאתויי מאי לאתויי *דחק קפיזא בקבא: רשב"ג אומר [2]המכה בקורנס על הסדן כו': מאי קעביד רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו מפני שמאמן את ידו קשה בה בני רחבה אלא מעתה חזא אומנתא בשבתא וגמר הכי נמי דמיחייב אלא אביי ורבא דאמרי תרוייהו שכן מרדדי טסי משכן עושין כן תניא נמי הכי *רשב"ג אומר אף המכה בקורנס על הסדן בשעת מלאכה חייב שכן מרדדי טסי משכן עושין כן: **מתני'** [3]החורש כל שהוא המנכש והמקרסם והמזרד כל שהוא חייב [4]המלקט עצים אם לתקן כל שהן אם להיסק כדי לבשל ביצה קלה המלקט עשבים אם לתקן כל שהוא אם לבהמה כמלא פי הגדי: **גמ'** למאי חזי חזי *לביזרא דקרא דכוותה גבי משכן שכן ראוי לקלח אחד של סמנין המנכש והמקרסם והמזרד: ת"ר [5]התולש עולשין והמזרד זרדים אם לאבילה כגרוגרת אם לבהמה כמלא פי הגדי אם להיסק כדי לבשל ביצה קלה אם לייפות את הקרקע כל שהן אטו כולהו לא ליפות את הקרקע נינהו רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו באגם שנו אביי אמר אפילו תימא בשדה דלאו אגם וכגון דלא קמיכוין והא *אביי ורבא דאמרי תרוייהו מודה רבי שמעון בפסיק רישיה ולא ימות לא צריכא דקעביד בארעא דחבריה: **מתני'** [6]הכותב שתי אותיות בין בימינו בין בשמאלו בין [7]משם אחד בין משתי שמות בין משתי (ה) סמניות בכל לשון חייב אמר רבי יוסי לא חייבו שתי אותיות אלא משום [8]רושם שכך כותבין על קרשי המשכן לידע איזו בן זוגו א"ר יהודה מצינו שם קטן לשם גדול שם משמעון ומשמואל נח מנחור דן מדניאל גד מגדיאל: **גמ'** בשלמא אימין ליחייב משום דדרך כתיבה בכך אלא [9]אשמאל אמאי הא אין דרך כתיבה בכך א"ר ירמיה באטר יד שנו [10]והני שמאל דידיה כימין דכ"ע ואשמאל ליחייב אימין לא ליחייב אלא אמר אביי *[11]בשולט בשתי ידיו רב יעקב *בריה דבת יעקב אמר הא מני ר' יוסי היא דאמר לא חייבו שתי אותיות אלא משום רושם והא מדסיפא ר' יוסי היא רישא לאו ר' יוסי *כולה רבי יוסי היא: א"ר יהודה מצינו: אלא ר' יהודה שתי אותיות והן שני שמות הוא דמחייב שתי אותיות והן שם אחד לא [12]מחייב והתניא [13]ועשה אחת ליכול עד שיכתוב כל השם ועד שיארוג כל הבגד ועד שיעשה כל הנפה ת"ל מאחת אי מאחת יכול אפילו לא כתב אלא אות אחת ולא ארג אלא חוט אחד ולא עשה אלא בית אחד בנפה ת"ל

אם לבהמה כמלא פי הגדי ואם להיסק. פירוש שאינם ראויין לאכילה דאי לאו הכי מיחייב אשיעורא זוטא כדאמר לעיל (דף עו:) המוליא תבן כמלא פי פרה לגמל חייב: **באגם** שנו. ומתני' דלא שייך לאוקמי באגם אומר ר"מ דאיירי באילן יבש שאינו מתקן כלום: **לא** לריכא דעביד בארעא דחבריה.

פי' בערוך (ערך סנר) דבפסיק רישיה דלא ניחא ליה כגון דקעביד בארעא דחבריה וכגון באחר שאינו לוחבו והקונן בהרת בשעת מילה שאין לו הגאה מותר לכתחילה ואפילו איסור דרבנן ליכא והתיר ר' חביא שפקוהו בשעתן להסיר הפקק ולמשוך ממנו יין בשבת אע"פ שא"ל שלא יסחוט כשמסיר הפקק והוי פסיק רישיה כיון דאינו נהנה בסחיטה זאת שיין נופל לארץ מותר ואינו נראה להא *מפיס מורסא להוציא ממנו ליחה היה אסור לי' לאו משום לערת דגופא אע"פ שאינו נהנה כלל בכנין הפתח ואינו מתכוין כלל לכנין הפתח אלא נקיבה בעלמא וכן הביא רשב"א מחמת של יד ליטול בה את הקוף דמוקי לה בהגתקין (מהדרין דף פד:) כר"ש דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה ומשום לערת שרי ואע"פ שאינו נהנה בחבורה היה אסור לי' לאו משום לערת דגופא והא דקאמר אלא צריכא דעביד בארעא דחבריה היינו דלא מיחייב חטאת אבל איסורא איכא והא דקאמר בשאילי כל התדיר (זבחים דף לא:) המתנדב יין מביאו ומזלפו על גבי האישים ופריך והא קא מכבה ומוקי לה כר"ש דאמר דבר שאין מתכוין מותר מיירי דאלא הוי פסיק רישיה שמזלפו בטיפות דקות א"ל על גבי האיברים אפשר שלא יכבה האש ובפרק עולה הגזול (סוכה דף לג:) גבי אין ממעטין בי"ט משום ר"ש בר"ש אמרו ממעטין ופריך והא קא מתקן מגא ומשני כגון שליקטן לאכילה ודבר שאין מתכוין מותר ופריך והא אביי ורבא דאמרי תרוייהו מודה ר"ש בפסיק רישיה ולא ימות ומשני לא צריכא דאיתי ליה הוסענא אחריתי משמע כפי' הערוך דכשאינו נהנה מותר אע"ג דהוי פסיק רישיה וליכא למימר כיון דאיתי ליה הוסענא אחריתי אינו מתקן כלום דא"ל כאלו אמר דבר שאינו מתכוין מותר מיהו י"ל דאותו תיקון מועט כמו מיעוט ענבים דלא אסיר אלא מדרבנן לא גזרו חכמים כשאינו *נהנה: **בארעא** דחבריה. פי' דהויא מלאכה אע"ל לגופה: בגלגולי

בשלמא לרב מיחזי כמאן דחד חורתא לבניינא. אע"ג דלא דמי לעושה נקב בלול של תרנגולין דהתם עשוי להכניס ולהוציא מ"מ מעטים בנין כל דהו מיחייב כמו מעייל שופתא בקופינא דמרא ומסתת אלא לשמואל דמשום בנין כל דהו לא מיחייב אמאי הא אין כאן גמר מלאכה:

[ג"ל לתלות]

מלין כה.ע"ש

[תוספ' פי"ב]

[*ציר' הערוך לבורא דקרא פי' לוגמא של דלעת]

הגהות הגר"א

(א) תוס' ד"ה ל"ל כו' מיירי דלא הוי פ"ר כו'. נ"ב וכ"כ רש"י שם ע"ש:

נעיל פה. לקמן קיח: קיז. קכ: קנ. קמג. כתובות ו. בכורות כה. סוכה לג: [ביצה לו:]

הגהות הב"ח

(ה) בפשבת מבני סממניות נכלי:

[בכורות מה.]

[ג"ל ברה ופי' רש"י עיכוכין פ"]

[דומתתו כמלא כתולין לד. עוד ע"ש בתולין קד: ע"ש ועוד בכריתות כב. ע"ש ותוס' נדה יט: ע"ש ולא כמלא פי' שם: כים לאחר כנפה. לאחר כנפה כל כלים של שתי עושה בחריגת ערב כלר אחד מלמטה ואחד ממעלה והן קרוין בתים והם עוכנין את השתי בדרך רכיבתו ועומד האריג ובית אחד ליו בתי מירין נינהו קרי להו בית כמו בתי מירין שאין לה בתי מירין אחרים: ת"ל

[ג"ל לתלות]

[כדאיתא לעיל פ:]

[*ציר' הערוך לבורא דקרא פי' לוגמא של דלעת]

הגהות הגר"א

(ת) תוס' ד"ה ל"ל כו' מיירי דלא הוי פ"ר כו'. נ"ב וכ"כ רש"י שם ע"ש:

נעיל פה. לקמן קיח: קיז. קכ: קנ. קמג. כתובות ו. בכורות כה. סוכה לג: [ביצה לו:]

[כתובות מה.]

[ג"ל ברה ופי' רש"י עיכוכין פ"]

[דומתתו כמלא כתולין לד. עוד ע"ש בתולין קד: ע"ש ועוד בכריתות כב. ע"ש ותוס' נדה יט: ע"ש ולא כמלא פי' שם: כים לאחר כנפה. לאחר כנפה כל כלים של שתי עושה בחריגת ערב כלר אחד מלמטה ואחד ממעלה והן קרוין בתים והם עוכנין את השתי בדרך רכיבתו ועומד האריג ובית אחד ליו בתי מירין נינהו קרי להו בית כמו בתי מירין שאין לה בתי מירין אחרים: ת"ל

בכח זריקתו ללכת שש אמות כיון שאין בידו להחזיר את הזורק וארבע מהן בשונג [היה] אע"פ שיש ביניהן שתים שאינן בשונג הרי הארבע מצטרפות חייב עליהן. ורבא לא מחייב אלא בזורק והא קא' התם הוא דבידו אבל הכא לאו בידו ואילו מעביר בידו (ב') הוא. ואיתה לרבה דפטור כמעביר ואיתה לדרבא דמחייב בזורק אמר רבא זרק ונחה בפי הכבלן או בפי הכבלן חייב ואוקימנא כגון שכך היתה מחשבתו מעיקרא לנוח בפי הכלב או בפי הכבשן ומתני' דקתני קלטה אחר או כלב או שנשרפה פטור בדלא איכוון לכך ומשום דלא נעשית מחשבתו הוא דפטור ואע"ג דבעינן עקירה והנחה במקום ד' ופי הכלב אין בו ד' כיון דאחשביה הוי ליה כאלו אית ביה ד' ומסייע ליה לרב ביבי מהא דתנן בכריתות פרק אמרו לו שנים אכלת הלב [יש] אוכל אכילה אחת וחייב כו' קתני מיהא שאם הוציא ואוכלו חייב ואע"פ שלא הניחו ע"ג מקום ד' אלא כיון שהוא עקרו והניחו בתוך פיו חייב ד' דרך חיוב הוצאה בכך כלומר אין דרך החיוב אלא בעקירה ממקום ד' והנחה במקום ד' אלא כיון דאחשביה לאנוחיה בפיו מחשבתו משוי ליפיו כאלו מקום ד' על ד' הוא ח"נ כיון דאחשביה לפי כלב או לפי הכבשן מחשבתו משוויא ליה מקום ולא פליגי רבנן עליה דר"מ שחייב אלא כך אמרו לו אינו [מן] הקש כלומר מן המנין ז' המאות אאכילה אבל הוצאה לאו משום אכילה חייב אלא משום הוצאה ובהמוציא תפילין (ד' לט) נמי אמרינן דכיון דאחשביה משוויא ליה מקום: **הדרן עלך הזורק**

פי"ב הבונה כל שהוא חייב וכו'. הרצרבנו בזאת לב' דברים. אחד להודיע מה צורך לבנין כל שהוא. שני לראות מה בחיסר בנין כל שהוא היה במשכן. ופירשוהו רבי ירמיה ואביי ורב אחא כל אחד דרך ידיעה ופשוטה הוא אמר שמואל המצרד את האבן חייב משום מכה בפטיש פי' מצדד מישב האבן בקרקע כדי לבנות עליה ואפיקנא תלתא בניינא הוו תתאה צייריי ועפרא שכן דרך הבנאין באבני היסוד מצדדין האבנים ומושבן אותן על העפר. וזהו שאמר שמואל. מציעאה בעי מינא עילאה בתנחה בעלמא והני תלתי הסמתת והעושה נקב בלול ורמעייל שופתא בקפינא דמרא רב מחייב לרו משום בונה ואם בנה בנין בנין ומותת או בנה בנין או עשה נקב בלול או עייל שופתא בקופינא דמרא בהעלם אחד אינו חייב על הבונה ועשה אחד מאלו אלא חטאת אחת שלא

גליון השרם רש"י ד"ה כאלעא דחבריה לא מיכסח ליה · ע"ל דף עה ע"א רש"י ד"ה אפי' וכתוס' שם ועע"ש:

עין משפט נר מצוה

ז א ב מיי' פ"י מהל' שבת הלכה עז וסמ"ג עשין ל"ד סמג לאוין סה: ח ג מיי' פ"ח מהל' שבת הלכה ח:

ט ד ה מיי' שם הלכה ה: י ו מיי' פי"ח מהל' שבת הלכה ט סמג לאוין סה:

יא ז מיי' שם הלכה י:

יב ח שם הלכה יז:

יג ט י כ שם הלכה יד:

יד ל מיי' פ"ח מהל' שבת הלכה יד:

רבינו חננאל

חסורי מחסרא והכי קתני חזורק ונזכר לאחר שיצאת מידו וקלטה אחר או כלב או נשרפה פטור הא נחה חייב אימתי בזמן שחזר ושבה אבל לא חזר ושבה פטור שכל חייבי חטאות אין חייבין עד שתהא תחילתן וסופן שגנה פלוגתא דרבה ורבא בשתי אמות בשונג וב' אמות בזיד וב' אמות בזורק ולא איפרשא בהדי' אי בזורק במעביר היא ודברי הכל בפלוגתא דרבן גמליאל וחכמים פליגי דתנן הכותב ב' אותיות בב' העלמות אחת בשחרית ואחת בין הערבים רבן גמליאל מחייב וחכמים פוטרין דאלו התם כתב אות אחת שהוא חצי שיעור ואחרינן בכלל גדול אמר רבינא כגון שהיתה לו ידיעה בנתיים ורבן גמליאל הוא דאמר אין ידיעה לחצי שיעור אבל הכא אע"פ דהני ד' אמות בשונג בב' העלמות הן לא דמיא להתם אלא הכא אם מעביר היא שהעביר שש אמות בבת אחת עלה אמר רבה פטור כגון שהעביר אמתים בשונג ולאלתר נזכר והעביר אמתים אחרות במזיד ואלתר שכח והעביר אמתים אחרות בשגגה אמר רבא כגון זה אפילו דמאן דמחייב התם כגון שכתב אות אחת בשגגה ולא כתב כלום נזכר ושבה וחזר וכתב אות אחרת בהא מחייב רבן גמליאל דכי נסר שיעורא (דחייבא) ב' אותיות בשונג נסר אבל הכא דאינון שתי אמות ג' פעמים ב' אצצעיות שהן נסר ד' אמות שיעור החיוב במזיד הוה שנמצאת ידיעה מפסקת ורבה דפסר לא פטר אלא במעביר דקאמר אבל הכא כי קא נסר שיעורא במזיד ביניהו קא נסר ואילו זורק בין שהיתה תחלת הזריקה בשונג אע"פ שנודע לו לאחר שיצאת מידו כיון שאין בידו להחזיר לא חשיב מזורא זורק הוא עליה אמר רבא חייב כגון שזרק שש אמות בבת אחת בתחלה היה שכח וכשהגיע החמץ לב' אמות נזכר כשהגיע בסוף ב' אמות האחרונות חזר ושבה אמר לך רבא כגון זה חייב ואפי' לרבנן דפפרי התם דאלו התם לענין הכותב ב' אותיות בב' העלמות היה בידו שלא לכתוב אות [השניה] (וכיון)(והלכך אף)[אינה] מצטרפת עם הראשונה אבל הכא כיון שזרק ויש

[שני פרוסים הללו כתובים בסדור ערוך לחלה טו א ב. מיי׳ פי״ז מהלי׳ שבת הלכה י: [נקמן קד:]

טז ג מיי׳ פי״ז מהלי׳ שבת הלכה עז: יז ד מיי׳ פי״ח מהלי׳ שבת הלכה ה: יח ה מיי׳ פי״ז שם הלכה עז: יט ו מיי׳ פי״ז שם הלכה ז: כ ז מיי׳ פי״ח מהלי׳ תפילין הלכה יט סמג עשין כב טוש״ע א״ח סי׳ לב סעיף ד ופוש״ע י״ד סי׳ רעד סעיף ג: כא ח מיי׳ וסמג שם טוש״ע א״ח סי׳ לו סעיף ה ופוש״ע י״ד סי׳ רעד סעיף ה: כב ט מיי׳ פי״ז שם הל׳ יא ופ״ח הלכה ח ב סמג עשין כח טוש״ע י״ד סי׳ רעד סעיף ח: כג י מיי׳ שם טוש״ע שם סעיף ג: כד כ ל מיי׳ פי״ח שם הלכה ה סמג שם טוש״ע א״ח סי׳ לב סעיף ג ופוש״ע י״ד סי׳ רעד סעיף ו וכי׳ רשו סעי׳ ה:

בגלטורי בעלמא חייב. *פירוש ר״ח שמותבין בקמיע וכן פירש ר״ח וים מפרשים ר״ח היינו אמן אמן (סלה) שמותבין בקמיעין וליתא דהיינו טטריקון וחייב אפילו באחד ורבנן דפטרי במתני׳ *דפטרי אפילו בב׳ וג׳: **א״א** דלאוקמי אוכל ביציאתו. לאו דוקא דהא ת״ק פטר אפי׳ שתי אותיות משם אחד עד שיכתוב שם משמעון אלא משום ר״ש נקטיה דאפי׳ בהא מיתייב: **המעבד** כל שהוא. לאו דוקא כל שהוא אלא כשיעור המפורש בהמוציא (לעיל דף עמ:) ולא נקט כל שהוא אלא לאפוקי מדר״ש דאמר עד שיעבד כל העור:

תריץ הכי יכול עד שיכתוב כל הפסוק כו׳. וא״ת ומ״ש אריגה מהני הכא לא מחייב ר״ש עד שיתקן את כולו וי״ל דבאריג שעושה דבר אחד שאינו בעולם מחייב אפילו בשני בתי נירין אבל עיבוד שאינו אלא תיקון העור בעלמא וכן גורב ולר לורה בעי ר״ש עד שיתקן את כולו: **טיתין** פיפין. מכאן נראה לר״ת שלריך לסוף. ראש הנעים לתוכה דומי כעין פ׳:

בשביעי כמשפטם גרסינן. כדמוכח בפרק קמא דתענית (דף ב:) וכן הוא במסורת הגדולה ולא כרש״י *דגרס בשמיני בש״פ לוב וערבה (סוכה דף מז:): גרוטי

רבינו חננאל

שלא עשה אלא אב ותולדותיה והעושה אב ותולדותיה אינו חייב אלא אחת ושמואל מחייב לחני תלת משום מכה בפטיש גאי עביד בנין וחד מרגך חייב תרתי. חד משום בונה וחד משום מכה בפטיש דלאו תולדה דבונה נינהו ובהא פליג רב סברי״ בין שהמסמרת אבני גויל הוא ואינן אבני דלא משפרין ומשוי להו גוית כדכתיב כל אלה אבני יקרות במדת גוית מנורדות בטבורה והויא כמכה אבן בפטיש להשוות עקמו (מיהו) (וכן) נקב בלול נמי כיון דמשום אויר הוא לבנין דמו ותולדת בנין הוא ושמואל סבר נקב לפתוח פה בכלי דמי שהוא סוף מלאכה וכן מכנים ידי הקורדום (בעשהו) אע״פ שכלי הוא רב סבר דיש בנין בכלים ושמואל סבר אין בנין בכלים ודסינן בכלל גדול משום דרבי יהושע כן כי המסמרת חייב משום מכה בפטיש כשמואל ומות בי נן לשמואל מהא דתניא הקורדם כל שהוא חייב בשלמא לר ב דאמר משום בונה דיינו דחייב הקורדם דמחזי כ מ י שעושה הור בכותל כדי לבנות שם בנין ותולדת בנין הוא. אלא לשמואל דמחייב הנוקב משום מכה בפטיש שהוא נמר מלאכ׳ מאן [נמר] מלאכה איכא בקורדם והלא הנוקב צריך לקבוע באותו [הנקב] ספסר נמצאת קבועת המסמר הוא הגמר מלאכה ומשני כגון שקדח ברימצא פי׳ במקדח והגיח המקדח במקום שקדח במסמר קבוע באותו העץ שקדח כדי לחזקו שזהו גמר מלאכתו ואשכחן פנויא דשמעתא בענין המחזיר מטה של טרסיים בשבת (לעיל ד׳ מז) כרב דסבר עיולי שיתתא בקופינא והיא יד הקורדום בנקבו שהוא כהחזרת מלבנות המטה ורב ושמואל דאמרי תרוייהו [תתם] המחזיר מטה של טרסיים בשבת חייב חטאת ומותבינן [מהא] המחזיר קנה מנורה בשבת חייב חטאת קנה של ציידין לא יחזיר ואם החזיר פטור. ר׳ הימאי אמר המרבוב קרן ענולה חייב קרן פשוטה פטור ופרקינן הוא דאמר כי האי תנא מלבנות המטה וכרעי המטה ולחיים של סקפם לא יחזיר ואם החזיר פטור אבל אמור לא יתקע ואם תקע חייב רשבג״א אם היה דפוי מוחר ופשיטא לרבנן בתראי דהני כולהו משום בונה אינון. דמשום הכי מגרינן בהן דעבירי להו דאמרינן בי רב חמא הואי הוצא מטה גוליתא דהוו מהדרי ליה בשבתא. א״ל ההוא מרבנן לרב חמא מ״ם שריין דמשום בנין מן הצד הוא ונהי דאיסורא דאורייתא ליכא איסורא מדרבנן [מיהא] איכא א״ל אנא ברבן שמעון ב״נ סברי לי דאמר אם היה דפוי מוחר ודרסינן בירושלמי קנה מנורה למה הוא חייב. ר׳ אבהו בש״ר יוחנן ורב הונא תרוויהו אמרו משום בונה וקי״ל בהני כולהו כרב פי׳ חק קפיוא בקבא כגון שחקק חריץ בקב מקום שהוא מדת קפיוא ונמצא שעשה כמין השנחות שהיו מימנין בהין: **המכה** בקורנס על הסדן בשעת גמר מלאכה חייב. אמר רבה ורב יוסף מפני שמאמן את ידיו וסברי בני רחבה דהאי מאמן מלמד את ידיו אומנות הכאה היא ונדחת ושמוש אביי ורבא שכן מורדדי ספר משכן עושין כן ותניא נמי הכי ומ׳ מאמן דאמר רבה ורב יוסף מרגיל את ידיו לאותה מלאכה היא שכן מנהג מרקעי פחים כשמניחין הטס על הסדן כשמתחיל בטלאכה ולרשב״ג מלאכה בשורה היא ולא דמי לנוטל מכל לקצור ולא קצר ולנטעל קורנס לרדד ולא רידד אלא אותה הכאה מלאכה חשובה (ליתא) [היא] התורגל כל שהוא הארה לעשות טמא לרלעת ובמשכן היו חורשים לקלח אחר של סמטנים והמנכש המתלקט עצים קשיא לן מבדי המתקן קרקע בכל שהוא חייב למה לי לפיתנא לבהמה כמלוה פי נדי ולהיסק כדי לבשל ביצה קלה אמו בהני לאו נייחה קרקע הוא למה לי שיעורא ומשני רבה ורב יוסף בגאנם שאין הקרקע מתייחה בליקום עצים ולא בניכוש לפיכך צריכין שיעור [לתתחייב] אביי אמר הכא צריך שיעור בשורה דלא קא מכוין ליפותה ואע״ג דהוא מתייחה אינו חייב אלא בשיעור דקא מכוין ליה אם לבהמה אם להיסק ואקשינן עליה אינו הא אביי ורבא דאמרינן תרוייהו מורה ר׳ שמעון בפסוק רישיה ולא יומת כלומר אפילו ר׳ שמעון דפסר דבר שאין מתכוין מותר כי האי גונא דודאי לא אפשר לתלוש מן הקרקע אלא שהקרקע מתייחה מתלישתו ורצונו בכך מחייב ומשני בתולש מן הקרקע שאינו שלו שאין רצונו ליפות הקרקע כלל לפיכך אינו מתחייב אלא במחשבתו שמתכוין לה: **הכותב** ב׳ אותיות בין בימינו בין בשמאלו חייב והא אין דרך כתיבה בכך. ואוקמה ר׳ ירמיה באיסור שהוא דרכו לכתוב שנמצא שמאלו במקום ימין ואקשינן תוב אי הכי אימנו לא ליחייב דהא כל איסור שמאלו במקום ימינו ונמצא הימין של איסור כי הוא שמאלו ואין דרך כתיבה בכך ונדחה זה. ואוקמה אביי בשולם בב׳ ידיו דתרוייהו מיומנות הן שנמצא כותב בשתיהן ודרך כתיבה בשתיהן אבל מי שאינו שולם אלא בידו אחת לא מיחייב משום נייחב בשבת אלא בזמן שהכותב בכל הימנות אבל אם כתב בידו אחרת לא מיחייב שאין דרך כתיבה בכך לפיכך איסור שאין שלם אלא בשמאל שבאל דידיה כימין דעלמא היא חייב עלה ואם כתב בימינו אינו דרך כתיבה בכך ולאיתר מחייב עליה. ור׳ יעקב ברא דבת יעקב אוקמה לפיתני׳ כר״ו ומשום הוא ומחייב לפיכך חייב הרושם בין בימינו בין בשמאלו שאינו כותב אלא רושם והיכא דאקשינן היכא יכלת למיסר

*) נראה דמסר כאן נד׳ דכינו ואולי ל״ל רב סבר דסמסת מוכן כנין הוא ומייב משום מוכה ומתולל סבר דכינן דסמסת וכו׳.

ת״ל אחת. שתהא מלאכה שלימה במקום אחד: שם משמעון. ולגבי בגד נמי שני חוטין ובכפה שני בתין שמקיימין (ה) כך לפי שאין אדם אורג בגד ביום אחד ועושה כפה בבת אחת ומתחיל ועושה כדי קיום שלא יהא נסתר מאליו: אפילו לא כתב. מתיבה גדולה: אלא ב׳ אותיות של שם אחד כגון שם פס. והן מתיבות גדולות כגון שם משמעון משמר שמשם תת מתתרלו תתנו וכ״ש אם נתכוין לקצה תחילה: שכיולא בה מתקיימת. ולקמיה פריך הייבו ת״ק: ר׳ יוסי אומר. מפרש למילתיה לקמן: פיינו ת״ק. שם תת: וכ״ש אלף אלף דאאורך. שהם שתי אותיות מתיבה גדולה אבל לא מלינו שהיא מתיבה קטנה בכל המקרא: כיון דאיתא בגלטורי. קמיעות וכתבים של מכשפות ושל שמות קורין בגלגון לעזי״ן של מינין קלוטרום ורגילין סופרין לכתוב בהן תיבות של שתי אותיות ואינם תיבות במקום אחר: סמגרר. כלוטמות לו קלפים דהיא תולדה דממתק: הקודח כל שהוא. קלח הנקב ואע״פ שלא עבר עובי העץ לרוחות בעבר השני: כל שהוא. מן הלורה: אם כולו. כל מה שנתכוין לגרר לו לעבד מתחלה בבת אחת: כל הפסם. כל התיבה: מ״ט דר׳ יוסי. היכי דרים ליה: אחת מאחת. אחת ת״ל למכתב ולסתוק וכתב מ״ם יתירה [ומהיה יתירה]: הגה מהגה ת״ל הגה הוה ליה למכתב וכתב מהגה מ״ם יתירה ומאחת יתירה הלכך לדרשינהו לכולהו שמיה כתבינהו ולרוח אחת הגה בלא מ״ם הכי אחת שהיא הגה הגה שהיא אחת לתרי גווני איכא למידרש משמעותייהו ועשה עבירה אחת והיא לו הגה חייב חטאות הרבה אי נמי ועשה אחת עשייתו חטוכה כאחת ואע״פ שהגה היו משמע שהרבה עבירות עשה וחייב הגה שהיא אחת הלכך תרוייהו דרים ביה פעמים שהיא כן ופעמים שהיא כן כדמפרש לקמיה: אחת שמעון. כלומר דרים מ״ם יתירה אחת הוי משמע דאיכו חייב עד שיכתוב כל התיבה שנתכוין לכתוב: מאחת שם משמעון. כתב מאחת למימר דאפילו לא כתב אלא מקלתה וכלבד שתהא מקוימת (ב) במקום אחר דומיא דאחת דריסיה דקרא: הגה הוי משמע אכתב כתב מהגה לרבוי תולדות: אחת שהיא הגה. דאמרן לעיל ה״ד כגון שעשאן בזחון שבת וגגגת מלאכות ואע״ג דכולן אינן אלא חילול שבת אחת מיחייב לכל מלאכה ומלאכה דגופי מלאכות מחלקין הוחיל ואיכא שגגה מוכא: הגה. שהיא אחת שגגת שבת וחזון מלאכות. שאף על פי שהן גופי מלאכות הרבה אינו חייב אלא אחת דחדא שגגה היא: מי דמי כו׳. זה שנתכוין לכתוב שם משמעון מ״ם פתוחה כתב והיכי קרי ליה מתקיימת במקום אחר והא לא היא: וכפכפם. דתפילין ומזוזה: פס. שלם כהלכתה: אלפין עיינין. יש שכותבין כן מפני שדומין בקריאתן: ביתין כפין. דומין בכתיבתן: גמין דדין. דומין בכתיבתן אלא שזה למעלה וזה למטה: ויינין נונין. פגונין. כף פה לדי טן: פשוטין. הכפולות שלהן פשוטות: ממין סמכין. מ״ם סתומה שדומה לסמך: פתומין. מ״ם פתוחה: כתבם. לספר תורה: כשירה. בדילוגין אריה ובינה: מכאן רמז כו׳ כלומר מ״ם דוסכיהם דרים ליה בפתוחה [שמע מינה] בפתוח ונעשו שהוא דכשר ומדפתוח ונעשו שהוא כשר הוא הדין נמי שהוא ונעשו פתוח כגון שם משמעון וכשר להתקיים במקום שם: עלויי

מסורת הש״ס

(ה) רש״י ד״ה שם משמעון וכו׳ בתין שמתקיימין כו׳: (ב) ד״ה מלאכת וכו׳ שתהא מתקיימת במקום:

הגהות הב״ח

[מגמות לח: וע״ש כתוס׳ ד״ה עשאה כשירה]

(לעיל ע. סנהדרין סב. [כריתות ג. ע״ש])

[לפנינו גרס״י דסוכה מז. ד״ה רב אמי אימא בזה״ל בפנ״ש כתיב במספרם ומשפטם וכו׳ ובקרבנות שמיני כתיב במספרם ומשפטו וכו׳]

(לעיל ע. סנהדרין סב. ע״ש)

[מגמות לח: וע״ש כתוס׳ ד״ה עשאה כשירה]

מגמות ב׳

מסורת השס"ם

עלויי קא מעלי ליה · שהיתה מס סתומה בלוחות אבל מס פתוחה לא היתה בלוחות כדמפרש מגלגל טופס אמרוס וכיון דאמר רב חסדא מס וסמך שבלוחות בגם היו עומדים לא אפשר לאוקומיה אלא בסתומה דהואיל והכתב היה נראה מקני עבריהם היה לה ליטול אם לא שבגם היה עומד אבל פתוחה אין בה גם ע"כ מגלגל דרבי ירמיה דאמר טופס אמרוס בפתוחים קאמר יש שמקשין סוגיא זו על סוגיא דאמר במגילה דרמינן הא דר' ירמיה אהא דרב חסדא אלמא תרוייהו בסתומין ואין זו קושיא שכן דרך הס"ם המקבל מהסר הסברא כאן כדי שיקשה ובמקום אחר מהפכו לפי הקושיא ואי הוה בעי התם לתרוצי כי איתמר דרב חסדא בסתומין ודר' ירמיה בפתוחין הוה מתרץ ליה אלא תירוצא מעליא שני ליה התם וה"ל: **מיסוס הוס** · תרוייהו ולא (ב) ידעי הי באמצע תיבה כו': **ונקרא מבמון** · האותיות הפוכות והתיבה הפוכה ולא אמוטינן אלא שהיה החקק עוקב את כל הלוח ולפיכך היו מס וסמך בגם: **נבוב בסר סרו** · לא היו בלוחות אלא תיבה בעלמא נקט: **אלף בינה** · למוד תורה: **מ"ט עשיו כרעיים דגימ"ל לגבי דליי"ם** · ולא לגבי בי"ת: **מ"ט עשיו כרעיים דדלי"ם לגבי גימ"ל** · ולא לגבי ה"א שמוסכה קצת לגד גימ"ל: **דלימליה ליה** · עני נפשיה ולא יסריקנו לבעל הבית לרוץ אחריו: **ס"ו** · כמו אלי והו (סוכה דף מה.) שמות הם: **ומעיב לך** · הייטו טי"ת: **ירושה** · הייטו יו"ד: **כפר** · הייטו כף: **לעולם הבא** · הייטו למד: **מאמר פפוח ומאמר סתום** · יש דברים שנתן רשות לדורשן ויש שאתה מצוה לסותמן כגון מעשה מרכבה: **נאמן כפוף** · אדם כסר צריך להיות כפוף ועניו וסופו להיות פשוט וחזקה לעולם הבא: **פימנים** · של סדר שמוטות דתגא לו אמורא בגירס: דלא תסכח אחת מהן כגון אלו שבש"ס: **פה פתוח** · בשעת המכבסים פזר*: **פה סתום** · בשעת המפזרים כגם *אם יש גדול ממך: **במנוד ראש** · ברתת ונענה יתיה: **מ"מ מהדר אפיה דקו"ף מרי"ש** · לימגא דמעלית הוא שאמוריו של רי"ש לגבי הקו"ף שאין הקב"ה רוצה להסתכל בפני רשע: **פגע דקו"ף** · כמין זי"ן שעושין בסופו של גג קו"ף: **כרעיה דקו"ף אליה** · שאינה נדבקת עם גגה: **ליעול בכך** · יקוף תחת רגלי הקו"ף ויכנס בפתח של ימין: **מסייעין אותו** · ומכינין לו פתח: **הוא יניק** · מעצמו יניק לא יסייעוהו ולא ימנעוהו: **ואם לענוים** · ולמדה טובה הוא נמשך: **יתן חן** · יסייעוהו חן הסמיס: **מקרבן מיליה** · אותיותיו קרובות שלאותן קרובות כסדרן של אלפא ביתא:

מגילה כ:

נ"ז שם

[שם ויומא פ. תמוהה שם:]

יומא פ.

[נ"ל בהר רהב]

הגהות הב"ח

(א) גמ' לריקן אוליכם לגן: (ב) רש"י ד"ה מיסוס וכו' תרוייהו ולא הוה ידעי:

[עיי' מיהרזין גל: אין תוכה מקנית וכו'] מנחות כט: ע"ש [נדרים סא.] [שם]

אמר כרעא · כל אות ואות שבו עומדת על רגל אחד: **אמר מלכן לבוני** · משבכין תחתיה אותיותי' כמין לבינה דאלף הרי יש לה ב' רגליים ומושבה טוב ורגל המני רחב: **אהאוס לו** · בתמיה וכן כולן: **ע"כ מדם פרשעים** · כן הוא נדרש אצל רשעים: **אם אם כוס** . מלחמות: **גר דק גור בדוק** · נפשך תהא גרורה תחת כסאי ודוק שמיס: **ליס כל** · גיהנם קרוי יס כל לפי שהרוב הולכים שם: **אמר שר של גיהנם** · ליס שלי הן אם כל העולם ואפי' ישראל: **אמר ליה אמ"ם בע"ע ני"ף** · אלפא ביתא היא אצל א"ת ב"ש וכולן סדורות בספר יצירה: **אני אמום עליהם על שבעתו בגיף** · בגיאוה: **דכ"ן** · עטריקון דכיס כגיס לדיקים: **אין לך** · גיהנם אצל בהן בישראל: **ומרון שם** · ואומר שר של גיהנם זוכני **מורעו של שם** · כל העובדי כוכבים וישראל: **אל כם** · אמר לו הקב"ה לא יהא לך חלק בהם: **ג"ן ד"ם** . אמר הקב"ה לאוליכם לגן הדם לגן עדן: **ס"ע ו"ף** · הגני עוף ברעב: **ז"ן מ"ק** · הללו זרעו של יאחק הם ולא אתנם לך: **ע"ר י"ש כ"ם** · שמור לי והמתן יש לי כתות אחרות:

מתני'

*) יומא לח: ע"ז נה. מנחות כט:

[ע"ז נה. מנחות כט:]

[ע"ז נה. מנחות כט:]

[ע"ז נה. מנחות כט:]

[ע"ז נה. מנחות כט:]

[ע"ז נה. מנחות כט:]

[ע"ז נה. מנחות כט:]

גרועי קא מגרע ליה דאמר רבי חייא בר אבא מנגפך טופס אמרוס. וא"ת דהכא משמע דבפתוחה קאמר דטופס אמרוס ובפ"ק דמגילה (דף כ:) פריך עלה דר' חייא בר אבא מאלה המצות שאין נביא רשאי לחדש דבר ועוד האמר רב חסדא מס וסמך שבלוחות בגם היו עומדים משמע דר' חייא בסתומה איירי ואור"י דהכי קאמר התם ועוד האמר רב חסדא ועוד אי רבי חייא בר אבא בסתומה איירי תקשה נמי דרב חסדא אלא ודאי בפתוחה איירי והא דנקט מנגפך ולא נקט להו כסדר אלפא ביתא משום דמנגפך משמע מן טופס* : **נבוב** בונן בהר רהב · תימה דאמאי נקט להו כיון דלא הוה בלוחות: **א"ל** לר' יהושע בן לוי אתו כתובות דדקין כו' · בילוקלמי *ובברלאשית רבה (פ' ח) קאמר דר' אליעזר ור' יהושע הוו מאוסן דדקין ותולק על הס"ם אלא והא דאמר בפרקי דר' אליעזר אלא למד ר' *אליעזר תורה אלא עד שנעשה גדול הייטו אלא עסק עד שנעשה גדול: **אית** דגרסי בא ליומא פותחין לו · לאומר יש לו פתחים ליכנס בא ליטהר מסייעין אותו שפותחין לו פתח ליכנס והייטו דומיא דעיל דשביק ליה פתח ליכנס ולהגהו דגרסי בא ליומא פותחין לו לריך לומר המסייעין אותו הוי טפי מפותחין:

מתני'

פי"ב הבונה כמה יבנה . אמרו ליה לר' יהושע בן לוי אתו דדקין לבי מדרשא ואמרו מילי דאפי' בימי יהושע בן נון לא איתמר כוותייהו אל"ף ב"ת פשוטה בינה גימ"ל דל"ת גמול דלים מ"ט פשוטה כרעיה דגימ"ל לגבי דל"ת שכן דרכו של גומל חסדים לרוץ אחר דלים ומ"ט פשוטה כרעיה דדל"ת לגבי גימ"ל דלימציה ליה נפשיה ומ"ט מהדר אפיה דדל"ת מגימ"ל דליתן ליה בצינעה כי היכי דלא ליכסיף מיניה ה"ו זה שמו של הקב"ה ז"ח ט"ו כ"ל ואם אתה עושה כן הקב"ה זן אותך וחן אותך ומטיב לך ונותן לך ירושה וקושר לך כתר לעוה"ב מ"ם פתוחה מ"ם סתומה מאמר פתוח מאמר סתום נו"ן כפופה נו"ן פשוטה נאמן כפוף נאמן פשוט ס"ע סמוך עניים ל"א *סימנין עשה בתורה וקנה אותה פ' כפופה פ' פשוטה פה פתוח פה סתום צד"י כפופה וצד"י פשוטה צדיק כפוף צדיק פשוט היינו נאמן כפוף נאמן פשוט הוסיף לך הכתוב כפיפה על כפיפתו מכאן שנתנה התורה במנוד ראש קו"ף קדוש רי"ש רשע מאי טעמא מהדר אפיה דקו"ף מרי"ש אמר הקב"ה אין אני יכול להסתכל ברשע ומאי טעמא מהדרה תגיה דקו"ף לגבי רי"ש אמר הקב"ה אם תזור בו אני קושר לו כתר כמותי ומ"ט כרעיה דקו"ף תלויה *דאי הדר ביה ליעייל ולעניים יתן חן בא ליטמא פותחין לו בא ליטהר מסייעים אותו שי"ן שקר תי"ו אמת מאי טעמא שקר מקרבן מיליה אמת מרחקא מיליה שיקרא שביח קושטא לא שביח ומ"ט שיקרא אחדא כרעיה קאי ואמת מלבן לבוניה קושטא קאי שיקרא לא קאי א"ת ב"ש אותי תעב אתאנה לו ב"ש בי לא חשק שמי ידול עליו רשעים אבל מדת צדיקים א"ת ב"ש אם אתה בוש ג"ר ד"ק אם אתה עושה כן גור בדוק ה"ץ ו"ף חציצה הוי בינך לאף ז"ע ח"ס ט"ן ואין אתה מזדעזע מן השטן י"ם כ"ל אמר [שר של] גיהנם לפני הקב"ה רבונו של עולם ליס כל אמר הקב"ה אח"ם בט"ע גי"ף אני חס עליהם מפני שבעטו בגי"ף דכ"ץ דכים הם כנים הם צדיקים הם הל"ק אין לך חלק בהן ומרז"ן ש"ת אמר גיהנם לפניו רבונו של עולם מרי זגיני מזרעו של שת א"ל א"ל ב"ם ג"ן ד"ס להיכן אוליכן(ה) לגן הדם ה"ע ו"ף אמר גיהנם לפני הקב"ה רבונו של עולם עיף אנכי ז"ץ ח"ק הללו זרעו של יצחק ט"ר י"ש כ"ת טר יש לי כיתות כיתות של עובדי כוכבים שאני נותן לך:

מתני'

אמר מרחקן מיליה · זו בתחילת אל"ף בית וזו באמצע וזו בסוף: **אמר מלכן** · אותיות דאלף הרי יש לה ב' רגליים ומושבה טוב ורגל המני רחב: **אמר מלכן לבוני** · משבכין תחתיה אותיותי' כמין לבינה דאלף הרי יש לה ב' רגליים ומושבה טוב ורגל המני רחב: **אהאוס לו** · בתמיה וכן כולן: **ע"כ מדם פרשעים** · כן הוא נדרש אצל רשעים: **אם אם כוס** . מלחמות: **גר דק גור בדוק** · נפשך תהא גרורה תחת כסאי ודוק שמיס: **ליס כל** · גיהנם קרוי יס כל לפי שהרוב הולכים שם: **אמר שר של גיהנם** · ליס שלי הן אם כל העולם ואפי' ישראל: **אמר ליה אמ"ם בע"ע ני"ף** · אלפא ביתא היא אצל א"ת ב"ש וכולן סדורות בספר יצירה: **אני אמום עליהם על שבעתו בגיף** · בגיאוה: **דכ"ן** · עטריקון דכיס כגיס לדיקים: **אין לך** · גיהנם אצל בהן בישראל: **ומרון שם** · ואומר שר של גיהנם זוכני **מורעו של שם** · כל העובדי כוכבים וישראל: **אל כם** · אמר לו הקב"ה לא יהא לך חלק בהם: **ג"ן ד"ם** . אמר הקב"ה לאוליכם לגן הדם לגן עדן: **ס"ע ו"ף** · הגני עוף ברעב: **ז"ן מ"ק** · הללו זרעו של יאחק הם ולא אתנם לך: **ע"ר י"ש כ"ם** · שמור לי והמתן יש לי כתות אחרות:

מתני'

ששון . אבל אל"ף אל"ף **אי** בי"ת שאין סתן מלה [בלתי] יודעה כלל אם נתכוין לכתוב אאורך וכתב א"א ר' יהודה לא מחייב בהני כיון דלא משכחת מינייהו שם ולא מלה יודעה ור"ש אמר לך כיון דאיכא בכתיבא כה"נ בגלגורי ומתקיימין כשאר כתיבה (שהיא) מלאכה מתקיימת אני קורא בה וחייב. פי' גלגורי קמיעין שכותבין בהן אותיות כגון אאא יי וכיוצא בהן*) . ואקשינן תוב וכי' ר' יהודה בה מיקל ור' שמעון מחמיר והוא סבור דמקיל בכי האי גוונא דתניא והקדרה ר' שמעון אומר עד שיקרה את טולו כו' הנה ר' שמעון מיקל ולא מחייב אלא במאן דעביר כולה מלאכה וכן אינו מחייב אלא עד שיכתוב את כל השם . ואיך אתה אומר כי מחייב ר"ש א"א דאאורך ודחינן לה הכי וכי סצית אמרת דלא מחייב ר"ש אומר ועשה אותה יכול עד שיכתוב כל השם לו ת"ל מאחת כו' . הנה אפילו לא כתב אלא מקצת השם חייב דמתרצינן להא מתניתא הכי יכול עד שיכתוב כל מה שנתכוון כמה בין לו ת"ל מאחת . אפילו מקצת מן האגות או מקצת מן השטוק חייב ולעולם מלה שלימה דרשה משום דרשה היא ומקום שנתכוון לרשום ולא לכתוב חייב ואפילו אינו דבר ידועה ברשומה כמה בין בימינו בין בשמאלו חייב: ירושלמי (כ"ג) א"ר אמי ההקפות אין המשכן כמשפטו וכי יש משפט לעצים אלא [אי זהו] קרש שוכה לינתן בצפון ינתן בצפון לשולם וכן ברדום לשיכן היו רושמין עליהן שלא יתלפו.דבי רב דרשיא ורבי בר פי הוו עיילין שאלין בשלמא דנשיא בכל יום והוו [אילין] רבי רב דרשיא עיילין ונפקין כו' תרתין דרעין [הוון] בצפורי בולבטיא ופגיא הוון בולבטיא עלין ונפקין ושאלין בשלמא דנשיא בכל יום עלין קדמוהי ונפקין קדמוהי הוון פגיא עלין ונפקין בתרייהון אולין פגיא הכין באורייתא ואתי למיעל קדמוהי בולבטיא אשתאלת לרבנן על ר' יוחנן ודרשה בו מרשא (תגיא) [דבי בנייה] אפילו מטור ת"ח הכון גדול

*) פין נעדון ערך לא .

רב נסים גאון

כמה יבנה . אמרו ליה לר' יהושע בן לוי אתו דדקין לבי מדרשא ואמרו מילי דאפי' בימי יהושע בן נון לא איתמר כוותייהו בתחלת בראשית דר'אושעיא אמרו מעשה היה ביום סגריר ולא נכנסו חכמים לבית הועד והיו שם תינוקות אמרו באו ונעשה כצופים כו' ויש אומרים ר"א ור' יהושע ור"ע היו קראו עליהן גם במעלליו יתבונר נער ומשכחת לה בגם' דבני מערבא בפ' מגילה נקראת (הל' ט) :

האורב

למיסר דסתני' ר' יוסי היא והא איכא בתר הכין מימרא דר' יוסי דאלמא רישא לאו ר' יוסי היא. ומוקים לה לכולהו כו' יוסי . א"ר יהודה מצינו שם קמן משם גדול שם משמעון ונח מנחור שהן שתי אותיות מב' שמות . פי' ב' אותיות מב' שמות כנון שם משמעון ש"ן ם"ם והן ב' אותיות וב' שמות בראשון ש"ן ם"ם נח מנחור ט"ן ח"ת והן כיוצא בהן אבל ב' אותיות שהן שם אחד כנון גג שזה חה גיפ"ל והן ב' אותיו' בשם אחד. כיוצא בו דד הה חח סם רר שש תת ולישנא דרבנן סם צץ אלו ב' אותיות שהן שם אחד שהן דד הה חח הא הא חית חית וכיוצא בהן . ואקשינן וכי ר' יהודה הכותב ב' אותיות והן ב' שמות כראמרן הוא דמחייב אבל ב' אותיות והן שם אחד לא מחייב והתניא ועשה אותה יכול שאינו חייב עד שיכתוב את כל השם ת"ל מאחת אמר' מקצת (מאחת)אי מאחת ואמר' מקצתה יכול אפילו לא כתב מן התיבה אלא אות אחת יהא חייב ת"ל אחת הא כיצד אינו חייב עד שיכתוב שם קמן משם גדול שי"ן ם"ם משמעון ושבואל ונח מנחור הין שדניאל ר' יהודה אומר אפילו לא כתב אלא ב' אותיות והן שם אחד כנון שש רר גג חח הה הגה ת"ק שנה סתם שם משמעון ונח מנחור וכולהו ש"ם דכיוצא באלו ב' אותיות שהן ב' שמות הוא דמחייב ת"ק אבל ב' אותיות שהן שם אחד לא ופליג ר' יהודה עליה בהדיא וקתני כי הכותב ב' אותיות והן שם אחד חייב . קשיא דר' יהודה אדר' יהודה ופרקי' הוא דקתני ר' יהודה במתני' כי הכותב ב' אותיות סב' שמות הוא שהוא חייב כנון שם משמעון וכיוצא בו דיריה כולמר סברא דיריה שמעה מפאן דליתיה רבית וסברא ולא תנא לה משמיה לעתם דפליג על רבית והא דקתני כי חייב אפילו כותב ב' אותיות משם אחד כנון שש תת משם רבן גמליאל רבית שנאה. ואקשינן נמי אליבא דר' שמעון דתני סתם עד שיעשה מלאכה שכיוצא בה מתקיימת.והלא תנא [קמא]לא חייב אות אחת ולא הוס אחד בבנו ולא בית אחד בנפח והלא אם משמעון ונח מנחור כיוצא בהן מתקיימת הכן בבנו וכן בנפח. ונפצא דברי ר' שמעון כת"ק. מת בא ר' שמעון לאשמעינן וכי תימא ב' אותיות שהן שם אחד איכא ביניידו דת"ק לא מחייב ור' שמעון מחייב אי הכי היינו ר' יהודה דהוא נמי ת"ק דר"ש ומחייב כי האי גוונא ולתרוייהו (תני) [קרי] ליה ת"ק וכי תימא אין הכי נמי מיהו ר' יהודה אינו מחייב אלא בב' אותיות שהן מלה ידועה כגון שש שהוא מלשון ששה ותת שהוא מלשון נתינה ושש שהוא מלשון

מתני' הכותב שתי אותיות בהעלם אחד חייב *כתב בדיו בסם בסיקרא בקומוס ובקנקנתום ובכל דבר שהוא רושם [2]על שני כותלי זויות ועל שני לווחי פינקס והן נהגין זה עם זה חייב [3]הכותב על בשרו חייב המסרט על בשרו ר' אליעזר מחייב חטאת *[4]וחכמים פוטרין [5]כתב במשקין במי פירות באבק דרכים באבק הסופרים ובכל דבר שאינו מתקיים פטור [6]לאחר ידו ברגלו בפיו ובמרפיקו [7]כתב אות אחת סמוך לכתב וכתב על גבי כתב נתכוון לכתוב ח"ת וכתב ב' זיינין אחת בארץ ואחת בקורה כתב על ב' כותלי הבית על שני דפי פנקס ואין נהגין זה עם זה פטור כתב אות אחת נוטריקון ר' יהושע בן בתירא מחייב [8]וחכמים פוטרין: **גמ'** דיו *דיותא סם סמא סקרא אמר רבה בר בר חנה סקרתא שמה קומוס קומא קנקנתום אמר רבה בר בר חנה אמר שמואל חרתא דאושכפי: ובכל דבר שהוא רושם: לאתויי מאי לאתויי הא דתני *רבי חנניא כתבו במי טריא [9]ואפצא כשר תני ר' חייא [10]כתבו באבק בשחור ובשיחור כשר: המסרט על בשרו: תניא *אמר להן רבי אליעזר לחכמים והלא בן סטדא הוציא כשפים ממצרים בסריטה שעל בשרו אמרו לו שוטה היה *ואין מביאין ראיה מן השוטים: כתב אות אחת סמוך לכתב: מאן תנא אמר רבא בר רב הונא דלא כר' אליעזר דאי ר' אליעזר *האמר אחת על האריג חייב: כתב על גבי כתב: מאן תנא א"ר חסדא דלא כר' יהודה דתניא *הרי שהיה צריך לכתוב את השם ונתכוין לכתוב יהודה וטעה ולא הטיל בו דלת מעביר עליו קולמוס ומקדשו דברי ר' יהודה וחכמים אומרים [11]אין השם מן המובחר תנא [12]כתב אות אחת והשלימה לספר [13]ארג חוט אחד והשלימה לבגד חייב מאן תנא אמר *רבא בר רב הונא ר' אליעזר היא דאמר *אחת על האריג חייב רב אשי אמר אפילו תימא רבנן להשלים שאני [14]א"ר אמי [15]כתב אות אחת בטבריא ואחת בציפורי חייב כתיבה היא אלא שמחוסר קריבה והתנן כתב על שני כותלי הבית ועל שני דפי פנקס ואין נהגין זה עם זה פטור התם מחוסר מעשה דקריבה הכא לא מחוסר מעשה דקריבה תנא הגיה אות אחת חייב השתא כתב אות אחת פטור הגיה אות אחת חייב אמר רב

נתכוין לכתוב ח' וכתב שני זיינין • וא"ת מאי איריא נתכוין לכתוב ח' דלא נעשית מחשבתו אפילו נתכוין לכתוב ז' אחד וכתב שני זיינין פטור כמו נתכוין לזרוק ב' וזרק ד' (לעיל דף עג.) וכן קשה אכריתה דמייתי בגמרא נתכוין לכתוב לות אחת ועלו בידו שתים חייב אמאי חייב מ"ש מנתכוין לזרוק שתים וזרק ד' וי"ל דמיירי כגון שהיה צריך לכתוב שתי אותיות ליזה שתי אותיות שיהיו דהשתא נתכוון לדבר איסור וגם נעשית מחשבתו ואפילו הכי פטור כדמפרש בגמ' משום דבעי זויזי וא"ת מאי איריא נתכוין לכתוב ח' ת' נתכוון לכתוב שני זיינין וכתב דלא זיון פטור וי"ל דנקט נתכוין לכתוב ח' לרבותא דדוקא כתב שני זיינין דבעי זיון פטור אבל כתב שתי אותיות אחרות דלא בעו זיון חייב ותע"ג דהשתא מיהא לאחת הוא דמתכוין: **שיחור** • פירש רש"י לאיידרמנ"ש ואין נראה דאמאי הוא קרי ליה רבי חייא בג"א ולא נקט ליה בלשון *אמגי: **בן** סטדא • אאו"ת דהא בן סטדא דלמריגן הכא דהוה בימי פפוס בן יהודה דהוה בימי רבי עקיבא כדמוכח בפרק בתרא דברכות (דף סא.): **אמר** רב חסדא דלא כר' יהודה: וא"ת רב לאחא ברבי יעקב דקאמר אהכיא דקאמר רב חסדא בפ' שני דגיטין (דף כ.) גט שכתבו שלא לשמה והעביר עליו קולמוס לשמה כתבו למחלוקת ר' יהודה וכרבן דתניא נתכוין לכתוב כו' ודחי רב לאחא ברבי יעקב דלמא לא היא ע"כ לא קאמרי (ב) התם גבי תורה אלא משום זה אלי ואמונו אכל גבי גט מודו א"כ מאמר' דהכא כמאן אמיא וי"ל דדוקא בגט שהיה כתוב שלא לשמה הוי כתב עליון ועכשיו אי אפשר לכתוב לזולי עלמא שהאחרון מתקן יותר מן הראשון שעושהו לשמה אבל כשאין כתב העליון מתקן כלום לכ"ע לא הוי כתב ובהכי מיירי מתני' ואמיא כ"ע ורב חסדא דקאמר הכא דמתני' אמיא דלא כר"י לטעמיה דקאמר התם גבי גט באמו למחלוקת ר"י ורבנן ומשמע ליה דמתני' דהכא בכל עניין מיירי אפי' כשמתקן בכתב האחרון אבל לרב לאחא ברבי יעקב ע"כ מתני' לא מיירי בכל עניין דבגט לא מצי מיירי: **דתם** מחוסר מעשה. בפרק כל המנחות בחות מלה (מנחות דף מז.) בהגיה בשר על גבי גחלים ומגלה בו כגרוגרת בשני מקומות אוכל מאן דמחייב ואוכל מאן דפטור מאן דמחייב סבר דלא דמי לכתב על שני כותלי הבית אלין מזיק שם חסרון קריבה כמו כאן: **התניא**

ששת הבא במאי עסקינן [16]כגון שנטלו לגנו של חי"ת ועשאו שני זיינין רבא אמר כגון *שנטלו לתנו של דל"ת ועשאו רי"ש תנא נתכוון לכתוב אות אחת ועלו

מתני' על שני כותלי זויות • אחת במזרח ואחת בצפון סמוכות זו לזו במקלוט: **על שני לוחי פנקס** • פנקס של חנוונים כעין לוחן של סוחרים שיש להם לוחים הרבה חקוקין וכותבין בשעוה: **על שני לוחי פנקס** • רבותא אשמועינן דאע"ג דלאו אלות אחד הם אם הגהנין וקרין זה עם זה שכתובין על שני שפתי הלוחין סמוכים זה לזה חייב: **הכותב על בשרו** • כדיו: **המסרט** • במכתב או בסיד: **במשקין** • כמו מי תותים שמשחירין: **או במי פירות** • כל פירות: **באבק דרכים** • בעיטו לשון אחר באבק דרכים בחלבנו שרט כמו אותיות בעפר נגוב: **באבק סופרים** • עפרורים של קסת הסופר: **לאחר ידו** • בגב ידו שאחז הקולמוס בחלבעותיו והפך ידו וכתב: **מרפיקו** (ת). אליבי ידיו: **כתב אות אחת סמוך לכתב** • אלא אות הכתובה זיוג אות להשלימה לשתים: **כתב ע"ג הכתב** • העביר הקולמוס על אותיות הכתובים כבר וחדשם: **נתכוין לכתוב חי"ת** • ודילג הקולמוס ולא גרלה הגג של חי"ת אלא שני הרגלים וגרלה כשני זיינין: **על שני כותלי הבית** • שאינו במקלוט: **על שני דפי פנקס** • שעשוי עמודים כמגילה וכתב אות בעמוד זה ואות בזה ואינו יכול לקרבן אלא אם כן יתחוך הספסל שביניהם וה"ה לכותלי הבית דאוקין זה מזה ותנא בריש שני כותלי הבית דסתמא אין נהגין זה עם זה והדר תנא שני דפי פנקס וה"ה לכותלי הבית ולא זו אף זו קתני: **כתב אות אחת על שם נוטריקון** • שעשה סימן נקודה עליה לומר שלהכין בה תיבה שלימה כתבה: **גמ' אפצא** • אורפימינ"ט: **סקרסא** • אימני"ל נבע אחוס שלוכעין בה תריסין: **קומא** • גומא ערף אילן: **הרתא דאושכפי** • אחרמינ"ט: **כתבו** • לגט: **כמי טריא** • י"ל מין פרי וי"ל מי בשמים: **אפצא** • מי עפעים גל"ש: **באבר** • בעופרת ומשחיר כשהוא משפשף עופרת על הקלף: **בשחור** • פיחם: **שיחור** • אדרמינ"ט: **הוציא כשפים** • שלא היה יכול להוציאן כתובים שהיו הארטומין בודקין כל היוצאים שלא יוציאו כשפים ללמוד לבני מדינה אחרת: **שוטה היה** • שטות היה בו לעשות מה שאין דרך בני אדם עושים ומסר נפשו על הדבר: **א' על האריג** • חוט ל' אריג על קלף אריג: **ועשה ולא הטיל בו דלת** • ומגלה שם ובתב במקומו אבל לא בכוונה: **מעביר עליו קולמוס** • לכוונה שם שם על כל אותיותיו כאלו הוא כותבו: **והשלימה לספר** • אות אחרונה של אחת מכ"ל ספרים: **מחוסר מעשה דקריבה** • אינו מקרבן אלא על ידי קליבה המפסיק ביניהן וכי קאמר רב אמי כגון כתב אחת על שפת לוח זו בטבריה ואחת על שפת לוח זו בציפורי ואתה יכול לקרבן אלא בהעבה אלא קריבה בטלמא: **ושעלו שני זיינין** • ולא הוי אלא הגהת אות בדבר מועט חייב הואיל וזהו תיקון הספר *דאסור לאדם לשהות ספר שאינו מוגה משום אל תשכן באהליך עולה (איוב יח) והוה ליה ככתב אות אחת והשלימה לספר דאמרן לעיל דחייב לרבנן: ועלו

ס"א ור' יהושע פוטר

מגילה יח. גיטין יט.

ג"ז שם בגיטין

[תוספת' פי"כ]

[תוליין מט: נדה כ:]

[נקטין קה. וש"נ]

גיטין כ. מד: [מס' סופרים פ"ה הלכה ג]

כ"כ רבה וכ"ה בתרוצי הרין נקמן קה. [בריטות יט:]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה מרפקן. כ"כ ע"ל כ"ס המלגיע דף לב ע"א וכמ"ש תוס': (ב) תו' ד"ה אמר רב תמדא וכו' ע"כ לא קאמרי רבנן התם:

[ע' תוס' מנחות כט: ד"ה דתמדא]

[תוספות יט:]

רבינו חננאל

ע"ה מטור ת"ח קודם. ולא תימא הני מילי לפרחת ולהחיות ולכסות הא לישיבה לא אלא אפי' לישיבה. ת"ח קודם ס"ם יקרה היא מפנינים מכ"ג שנכנס לפני ולפנים. וקיי"ל כת"ק דמתני' דאפילו' יוסי דקי"ל נפוקו עכו. הא (דאינך)[מראמר]ר' יוסי ב"ר הבינא מ"ם דר' דדריש ועשה אותם ועשה הנה ומפרש אותם שמעון מאותם שם משמעון שמעינן מינה דסורי ר' יוסי כי הכותב שם משמעון חייב משום כותב ונרשי' נפי בהוורק מלתא ששיטתא. ששיטא נתכוון לורוק ח' חוק ד'הרי כתב שם משמעון וכן נמי בכיצד הרגל וכבר פ'רשנוה התם. אבר מר א"ר יהודה מצינו שם קפן משם גדול שם מ ש מ ע ו ן ומשמואל מי דמי מ"ם דשמעון פתוח וס"ם ד ש מ סתום ואפשר יכתוב שם כזה אינו נקרא שם. ופריק רב חסדא ואת אומרת סתום ועשאו פתוח כשר. ומותבינן עלה וכתבתם וכתבתם כתב חס. שלא יקרא אלפין עיינין ביתין כפין כלומר שלא תהא צורת בית בלא תנין כמו כ"ף כו' קתני פיהת כו' ולא אותיות פתוחות סתומות ולא סתומות פתוחות כלומר אם יכתוב במזוזה אות שלימה פתוחה סתומה תיגנו מכלל שהיא פסולה. ופרקינן מתני' דמחייב הכותב שם משמעון ופריקרב חסדא ואת אומרת סתום ועשאו פתוח כשר. ר' יהודה כן בתירה היא דדרש סימן ליומי החג דרמיון קראי כלומר תנסיתם

כתוב ס"ם יתירה. ובכולהו כתיב ונסבה והכא כתיב ונסבה יו"ד יתירה וכן בכולהו כתיב כמשפט והכא כמשפט והרי ונסביה ונסביה כמשפט מי"ם ומצאנו נמי סתום שאמצע תיבה כדכתיב לברבה המשרה ומרפתות ועשאו סתום כשר כך סתום ועשאו פתוח כשר. ואקשינן בשלמא פתוח ועשאו סתום דעלויי עיילית רכל אות שהיתה כתובה בלוחות חשובה היא ומעולה מן האותיות שנתעבר אות"ל ובלוחות לא הוה ס"ם אלא סתומה כרב חסדא דאמר רב חסדא ס"ם וסס"ך שבלוחות בנס היו עומדין פי' ס"ם סתום מכל צד הוא סתום כמו ס"ך וכיון שהיו האותיות כולן בלוחות חרוצות הרוחות כפולשות הרי (כיס) נאות] האמצעי בנגן הלונן שלהן אם יש בכה להיסמך בהן עומד הלבן בלוח אבל ס"ם וסס"ך שאין להן במה להיסמך בנס עומד הלבן שבתוכם. שאילו נפל הלבן היה נראה מקומו נקב ואין בו צורת האות. לפיכך הס"ם סתום כיון שהיה חרות בלוחות יש בו עילוי אלא הס"ם הפתוח נרוע נרעי שהפתוחין מחודשין ולא היו בלוחות. וא"כ ירמיה ואתיביה ר' חייא בר אבא מנצפ"ך צופים אמרום. שיריק לעולם מהוה הוו בלוחות הפתוחות והסתומות שאין נביא יכול לחדש דבר וכך היו מתוקנין להיות הפתוחות כראש התיבה ובאמצעה והסתומות בסוף התיבה ורוב העם מן הסופרים הדיוטים שכתום. והיו כותבין הסתומין בין באמצע תיבה בין בסוף תיבה וכן הפתוחות עד שחזרו ב"ד ותקנום להם כאשר היו מסורין מיסודין בידיהן וכיון שהיתה ירכתי הכתב כפולשות מצד זה לצד זה קיימא דרב חסדא שהיה נראה מאחוריו דפוך כדרך הנקרא כתב שע"ג וכוכית מאחוריו: כתב אות אחת סמוך לכתב כגון שהיה כתוב נו"ן וכתב תתתי ח"ת אף על פי כי נמצא נח והנה שם כתוב פטור הוא ורלא כר' אליעזר דאמר דאמר הארג חוט אחד על האריג חייב. אבל אם היתה מזוזה חסרה אות או ספר תיה חסר אות והשלימו אע"פ שלא כתב אלא אות אחת חייב ואפילו לרבנן דקיי"ל להשלים שאני מי סריא בנס מסין שהיה ירוע באותה העת קומא שרף דנרסינן בפרק הראשון כל הטרפין יפין לריח ושרף קנפה מן המובחר אבר ועופרת שיחור כלי ברזל שמשחרפו. שחור בלשון ישמעאל אל סנאם ואל סודאי. מעשה בבן פסיא שהוציאו כשפים ממצרים בשריטה על בשרו אמרו לו שוטה הוא ואין מביאין ראיה כן השוטים. כתב ע"ג כתב פטור אוקמה רב חסדא דלא כר' יהודה דאי ר' יהודה הא כתיבה מעליא היא דאמר מעביר עליו קולמוס ומקדשו: **ירושלמי** תני עדים שאין יודעין לחתום. אמר ריש לקיש רושם להם בסקרא והן חותמין בסקרא א"ל ר' יוחנן וכי מפני שאנו עוסקין בהלכות שבת נתיר אשת איש אלא מקרעין להן נייר חלק ומרחיב להן הקרע. א"ר חייא בר אבא אילין בני מדינה ערימין סנין כדבעי כתבון לחבריה כתיב ליה במי מילין המשרר לחבריה והוא שפיר עליה דיו שאין בו עפץ וקליפ מקום יכתב עשה כן בשבת מהו ר' יוחנן ור"ל דאמרי תרוייהו דיו ע"ג דיו ר' יצחק אמר חייב שתים אחת משום כותב ואחת משום מוחק. א"ר אמי כתב אות אחת בסברא ואות אחת בצפורי חייב כתיבה היא אלא שמחוסרת קריבה זה ששמענו פירוש זה כגון שכתב בקרקע של סברייא ש"ין ובקרקע כנגדו בצפורי [ס"ם] חייב. מ"ם כתיבה שהרי כתב ב' אותיות הן שם אלא שהחוסרת קריבה לומר אין שם חבר דבר המלאכה אלא אילו האריך הס"ם עד שיקרבנו הדבר אע"פ שגם עתה המכוון זה האות כנגד זה האות קורא השם הנכתב מחוסר קריבה תנא ואקשינן והתנן על ב' דפי פנקס ואין הנין זה עם זה פטור. ופריק' התם לגבי הפנקס מחוסר מעשה קריבה כלומר צריך מעשה לקרב דפי הפנקס שהוא מעשה אחר זולת מעשה הכתיבה. ואם לא קריבה ולא כלום הוא. שאין שם ב' אותיות. ואם תאסר גם זה צריך

גליון השרים גם: ל"ה אמי כתב אות אחת בעבריא. עיין לעיל דף פ ע"ב תוס' ד"ה נהעלם אחד: **תוס'** ד"ה בן סטדא • ע' ר' כסה"ד קמנ ע"ד. ועיין תוס' תגיגה דף ד' ע"ב ד"ה הוה שכיח.

ועלו בידו שתים. הייט נמי מתכוין לכתוב מ׳ וכתב שני זייינין : **הא.** דתנן פטור · **דבעי זיוני** · שעדיין לריכות רחמי הזייינין לזייגן בתנין שלהן שהזייינין לריכות ג׳ זיונין ימין ושמאל ולמעלה כדאמרינן במנחות (דף כט:) : **מנך נפתיך** · כשיא מלהים אתה (בראשית כג) : **אנכי** · מדלא אמר אני : **אנא נפשי** · תורה אור אני בעצמי : **אמירים** · שהיא נעימה : **כרמל** · גבי מנחת העומר כתיב גרש כרמל שמביאה כשהיא לחה בעוד שהגרש נפוח והכר של קש מלא הימנו : **מתני׳ אחת שחרים ואחת בין הערבים** · כיון דהו״ל שהות בינתים כדי לידע הוה ליה כשתי העלמות : **גמ׳ יש ידיעה לחצי שיעור** · לחלק כדי אלא יעמדף עמו אני לאחר :

הדרן עלך הבונה

רבי אליעזר · *אחת לפרוסי שיעור אורג שמנו בחכות מלאכות (לעיל דף עג·) דתנן התם שני חוטין **בתחילה** · אם זו תחלת אריגתן שלבגד **ואחת על האריג** · אם מוסיף הוא על האריג שיעורו בחתח המלכתך עם השאר : **בתי נירין** · שנתן ב׳ חוטין של שתי בנירה שקורין ליצי״ם : **בנירין ובקירום** · מפרש בגמרא : **בנפה ובכברה** · הכך לאו נירין ממש אלא משרשר ומרכיב חוט ח׳ [של ערב] בשתי מלמטה ואחד מלמעלה ומעמיד השתי בהן כתקנו : **גמ׳ כי אמר ר׳ יצחק שני** · מתני׳ הכי ר״ח אומר האורג ב׳ חוטין בתחילה ואח״כ אריג ר״ח אריגן אלא באחד על האריג: **לתתי נינה** · אלימי ג׳ ואלא ב׳ משום דשנים שתרי דמתוך עוביין אינן נדבקים יפה זה בזה וקטיני בשנים מיתייב : **ואמרי ליה לתתי נינה** · אלימי שנים חייב : **דידיעי** · דבר הגראה הוא אבל קטיני בשנים פטור : **ובשפה ב׳ חוטין כרוחב ג׳ בתי נירין** · יש שאורגין סביב [הבגד] השפה באורך הבגד טוי מין אחר של [שתי] ורוחב ברוחב הבגד כשיעור שלשה בתי נירין והאורג בו שני חוטין (ו) חייב: **לפה זה דומה** · כלומר לכני מחייבי בתריג קלר כי אתי ולא אמרי כמאלא רוחב הסיט כדמשערינן במתני׳ באורג בתמלא הבגד : **דומה לאורג גלגול קטן** · תגורה קלרה שאינה רחבה יותר משלשה בתי נירין : **על סנס** · אריג הרבה : **על האימרא** · תחלת הבגד שאורגין בו ערב ממין אחר לאימרא : **ובשפה** · לאורך הבתי טוי עושין אותו : **פרטי בבתי נירא ובדא בנירא ב׳** פעמי׳ מרכיב לחוט של שתי בבת נירא דהייט שקורין ליצ״ל: **ואחת בנירא** ופעם שלישית מרכיבו על חוט הגירא שקורין ליצ״ל המורכב על הקנה : **מלוכיתא** · ביריעת נרדין האורגין ברגל הא וקורין לימיי״ש והיא במקום הקנה הטעלה ויורד ביריעת אריגת בשיס שקורין פרים״ל: **הא תגינא ליה בכאבות מלאכות** · ומה לי למיהדר ולמתנייה הכא הואיל ולא לפרוסי בה מידי אחת בשלמא לורג משום פלוגתא ושתי בתי נירין לתשמוטין בנירין ובקירום ובנפה ובכברה וסל דלא תגא לה (ו) התם : **דעבדה**

והתניא פטור · אין גרלה לר״ש לגרום והתניא דאמאי לא הוה פריך ממתני׳ ומיהו איכא למימר דממתני׳ לא קשיא ליה מדקתני וכתב שני זייגין ולא נקט ב׳ אתיות אחרות דלא בעי זיוני משמע דמשום זיון פטור ליה אבל מברייתא דקתני סתמא פריך שפיר אבל קשה דאי ברייתא היא הא דפריך מינה אמאי נקט מתכוין לכתוב אות אחת ועלו בידו שתים אחי׳ נתכוין לאותן שתים שכתב וכתבן בלא זיון פטור כיון דמוקמי לה בדבעי זיוני דהא ברייתא לא קתני וכתב שני זיינין דטכל לומר דאתי לאשמעינן הא כתב שתי אותיות אחרות דלא בעי זיון חייב כדפירשתי(ה) במתניתין לכך גרלה דממתני׳ פריך :

רבן גמליאל סבר אין ידיעה לחצי שיעור·גרלה דטעם *דרשב״ג משום דכתיב לו הודע אליו תעלמו ידיעה תעלמו הוא דשמה ידיעה אבל ידיעה דלא תעלמו לאו שמה ידיעה : **ורבנן** סברי יש ידיעה לחצי כו׳ · פירש בקונטרס הא דנקט אות אחת שחרים ואחת בין הערבים כיון דהוי שהות בינתים כדי לידע תשיב כשתי העלמות ואין גרלה חדא דהוה ליה לפרש שיעור שהות ועוד דלמר לעיל כתב אות אחת בליפורי ואות אחת בטבריא חייב אע״ג דמסתמא יש שהות כדי לידע וגרלה דמייני שידע בינתים ואחת שחרית ואחת ערבית נקט לרבותא דאף על גב דיש עם הידיעה הפסק ושהות גדול בינתים מחייב ר״ג :

הדרן עלך הבונה

האורג · אומר ר״י דה״ג וחכ״א בין בתחלה בין בסוף ול״ג בין בתחלה בין בסוף דא״כ הוה משמע בסוף הבגד ממש והתם אפי׳ רבנן מודו דחייב אפילו באחת כדאמרינן סוף פרק הבונה (לעיל דף קד:) אבל אי לא גרסינן בתחלה אחי׳ שפיר דבסוף לא בסוף ממש קאמר : הכל

ועלו בידו שתים חייב והתנן פטור לא קשיא הא דבעי זיוני הא דלא בעי זיוני : כתב אות אחת נוטריקון רבי יהושע בן בתירה מחייב וחכמים פוטרין : א״ר יוחנן משום ר׳ יוסי בן זימרא מנין ללשון נוטריקון מן התורה שנא׳ °כי א״ב המו״ן גוים נתתיך אב נתתיך לאומות בחור נתתיך באומות המון חביב נתתיך באומות מלך נתתיך לאומות ותיק נתתיך באומות נאמן נתתיך לאומות ר׳ יוחנן דידיה אמר °אנכי נוטריקון אנא נפשי כתיבת יהבית רבנן אמרי אמירה נעימה כתיבה יהיבה איכא דאמרי אנכי למפרע יהיבה כתיבה נאמנין אמריה דבי רבי נתן °אמרי °בי יר״ט הדרך לנגדי *יראה ראתה נטתה דבי רבי ישמעאל תנא °כרמ״ל כר מלא רב אחא בר יעקב אמר °והוא קללני קללה נמרצ״ת נוטריקון נואף הוא מואבי הוא רוצח הוא צורר הוא תועבה הוא ר״ג °בר יצחק אמר °מה נדבר ומה נצטדק״ק נכונים אנחנו צדיקים אנחנו טהורים אנחנו דכים אנחנו °קדושים אנחנו : **מתני׳** *הכותב ב׳ אותיות בשתי העלמות אחת שחרית ואחת בין הערבים ר״ג מחייב *וחכמים פוטרין : **גמ׳** במאי קמיפלגי ר״ג סבר *אין ידיעה לחצי שיעור ורבנן סברי יש ידיעה לחצי שיעור :

הדרן עלך הבונה

רבי *אליעזר אומר האורג שלשה חוטין בתחילה ואחת על האריג חייב יוחנ״א בין בתחילה בין בסוף שיעורו ב׳ חוטין יהעושה שתי בתי נירין בנירין (ג) בקירום בנפה בכברה ובסל חייב *והתופר ב׳ תפירות יוהקורע ע״מ לתפור ב׳ תפירות : **גמ׳** כי אתא רבי יצחק תני שתים והאנן תנן ג׳ לא קשיא הא באלימי הא בקטיני *אמרי לה להאי גיסא ואמרי לה להאי גיסא אמרי לה להאי גיסא אלימי תלתא לא סתרי תרי סתרי תרי קטיני תרי נמי לא סתרי ואמרי לה להאי גיסא קטיני תלתא ידיעי תרי לא ידיעי אלימי תרי נמי ידיעי תניא האורג ג׳ חוטין בתחילה ואחד על האריג חייב וחכמים אומרים בין בתחילה בין בסוף שיעורן (ג) ב׳ חוטין ובשפה ב׳ חוטין ברוחב ג׳ בתי נירין הא למה זה דומה לאורג צלצול קטן ב׳ חוטין ברוחב ג׳ בתי נירין והאורג (ד) ג׳ חוטין בתחילה ואחד על האריג חייב סתמא כר״א תניא אידך *האורג ב׳ חוטין על הגס ועל האימרא חייב ר״א אומר אפילו אחד יובשפה שני חוטין ברוחב שלשה בתי נירין חייב הא למה זה דומה לאורג צלצול קטן שני חוטין על רוחב ג׳ בתי נירין והאורג ב׳ חוטין על הגס ועל האימרא חייב סתמא כרבנן: העושה ב׳ בתי נירין כו׳ : מאי [בנירין] אמר אביי תרתי בבתי (ה) נירא וחדא בנירא : בקירום : מאי בקירום אמר רב מצוביתא : והתופר ב׳ תפירות : הא תנינא באבות מלאכות והתופר ב׳ תפירות משום דקבעי למיתנא סיפא והקורע ע״מ לתפור ב׳ תפירות קתני נמי התופר והקורע הא נמי תנינא באבות מלאכות אלא משום דקבעי למיתני סיפא הקורע בחמתו ועל מתו משום הכי קתני [התופר שתי תפירות]:והקורע ע״מ לתפור שתי תפירות:היכי משכחת לה דעבדה

[בנדרים ל״ז]

[בנדרים ל״ח]

[בנדרים מד]

[בנדרים ל״ב]

[בנדרים ל״ב]

[בנדרים ל״ב

רמב"ם על משנה מסכת שבת פרק יב משנה ג

[ג] אמרו בין בימינו בין בשמאלו, אינו אלא במי שמשתמש בימינו ובשמאלו בשוה והוא הנקרא שולט בשתי ידיו, אבל שאר בני אדם אינה נקראת כתיבה אלא כתיבת הימין, אבל כתיבת השמאל הרי הוא רושם לא כותב. סמיונות, סימנים, כדרך שכותבין בני אדם א סימן לאחד, וב סימן לשנים. בכל לשון, בכל כתב.

ור' יוסי אומר שהכותב שתי אותות אינו חייב משום כותב אלא משום רושם, ורושם אצלו מאבות מלאכות כיון שהיה במשכן, לפי שקרשי המשכן היו עשרים מפאת צפון ועשרים מפאת דרום ושמונה מפאת מערב, וסוף מספרן עשרים, כותבין על הראשון מצד אחד א, ועל השני ב, וכן כולם עד האחרון כותב עליו כ, וכיון שהדבר כן נמצא כותב על האחד עשר יא והן שתי אותות, וכך עד התשע עשרה. ותועלת היותו משום כותב או משום רושם, שהאומר משום כותב יתחייב על שתי אותות, אם כתב איזה דבר בשבת בשוגג וכתב עוד שתי אותות בעלם אחד אינו חייב אלא חטאת אחת לפי שהכל מלאכה אחת, ולמי שאומר משום רושם ומונה רושם מאבות מלאכות יתחייב שתים.

רמב"ם הלכות שבת פרק יא הלכה ט - יז

הלכה ט

הכותב שתי אותיות חייב, המוחק כתב על מנת לכתוב במקום המחק שתי אותיות חייב, הכותב אות אחת גדולה כשתים פטור, מחק אות אחת גדולה ויש במקומה כדי לכתוב שתים חייב, כתב אות אחת והשלים בה את הספר חייב, הכותב על מנת לקלקל העור חייב שאין חיובו על מקום הכתב אלא על הכתב, אבל המוחק על מנת לקלקל פטור, נפלה דיו על גבי ספר ומחק אותה, נפלה שעוה על גבי הפנקס ומחק אותה, אם יש במקומה כדי לכתוב שתי אותיות חייב.

הלכה י

הכותב אות כפולה פעמים והוא שם אחד כמו דד תת גג רר שש סס חח חייב, והכותב בכל כתב ובכל לשון חייב ואפילו משני סימניות.

הלכה יא

הכותב אות אחת סמוך לכתב או כתב על גבי כתב והמתכוין לכתוב חית וכתב שני זינין וכן כל כיוצא בזה בשאר אותיות, הכותב אות אחת בארץ ואות אחת בקורה שהרי אין נהגין זה עם זה, או שכתב שתי אותיות בשני דפי פנקס ואינן נהגין זה עם זה פטור, כתבן בשני כתלי זוית או בשני דפי פנקס והן נהגין זה עם זה חייב.

הלכה יב

לקח גויל וכיוצא בו וכתב עליו אות אחת במדינה זו והלך באותו היום וכתב אות שניה במדינה אחרת במגילה אחרת חייב, שבזמן שמקרבן נהגין זה עם זה ואינן מחוסרין מעשה לקריבתן.

הלכה יג

הכותב אות אחת אף על פי שקורים ממנה תיבה שלימה פטור, כיצד כגון שכתב מ והכל קורין אותה מעשר, או שכתבה במקום מנין שהרי היא כמו שכתב ארבעים הרי זה פטור, המגיה אות אחת ועשה אותה שתים כגון שחלק גג החית ונעשית שני זינין חייב, וכן כל כיוצא בזה.

הלכה יד

הכותב בשמאלו או לאחר ידו ברגלו בפיו ובמרפקו פטור, איטר שכתב בימינו שהיא לו כשמאל כל אדם פטור, ואם כתב בשמאלו חייב, והשולט בשתי ידיו בשוה וכתב בין בימינו בין בשמאלו חייב, קטן אוחז בקולמוס וגדול אוחז בידו וכותב חייב, גדול אוחז בקולמוס וקטן אוחז בידו וכותב פטור.

הלכה טו

אין הכותב חייב עד שיכתוב בדבר הרושם ועומד כגון דיו ושחור וסקרא וקומוס וקלקנתוס וכיוצא בהם, ויכתוב על דבר שמתקיים הכתב עליו כגון עור וקלף ונייר ועץ וכיוצא בהם, אבל הכותב בדבר שאין רישומו עומד כגון משקין ומי פירות, או שכתב בדיו וכיוצא בו על עלי ירקות ועל כל דבר שאינו עומד פטור, אינו חייב עד שיכתוב בדבר העומד על דבר העומד, וכן אין המוחק חייב עד שימחוק כתב העומד מעל דבר העומד.

הלכה טז

הכותב על בשרו חייב מפני שהוא עור אף על פי שחמימות בשרו מעברת הכתב לאחר זמן הרי זה דומה לכתב שנמחק, אבל המשרט על בשרו צורת כתב פטור, הקורע על העור כתבנית כתב חייב משום כותב, הרושם על העור כתבנית כתב פטור. המעביר דיו על גבי סקרא חייב שתים אחת משום כותב ואחת משום מוחק, העביר דיו על גבי דיו וסקרא על גבי סקרא או סקרא על גבי דיו פטור.

הלכה יז

רושם תולדת כותב הוא, כיצד הרושם רשמים וצורות בכותל ובששר וכיוצא בהן כדרך שהציירין רושמים הרי זה חייב משום כותב, וכן המוחק את הרשום לתקן הרי זה תולדת מוחק וחייב. המשרטט כדי לכתוב שתי אותיות תחת אותו שירטוט חייב, חרשי העצים שמעבירין חוט של סקרא על גבי הקורה כדי שינסור בשוה הרי זה תולדת משרטט, וכן הגבלים שעושים כן באבנים כדי שיפצל האבן בשוה, ואחד המשרטט בצבע או בלא צבע הרי זה חייב.

חדושי הרשב"א מסכת שבת דף קד עמוד ב

רב אשי אמר אפילו תימא רבנן להשלים שאני. ולכאורה הוה משמע דדוקא להשלים את הספר אבל להשלים את השם לא, דאם איתא ליתני להשלים את השם ואנא ידענא דכל שכן להשלים את הספר, אבל בתוספתא (פי"ב ה"ה) גרסינן כתב אות אחת להשלים את השם אות אחת להשלים את הספר חייב, ואיתא נמי בירושלמי בפרק האורג (ה"א).

באור הלכה סימן שמ סעיף ד

ובענין כתיבת אותיות שוות העתקנו לשון הרמב"ם כגון שנעשה עי"ז איזה תיבה ואם היו שוות וגם לא נעשה תיבה עי"ז כגון אל"ף אל"ף בי"ת בי"ת וכדומה מלשון הרמב"ם משמע דפטור כמו שכתב הרה"מ ודעתו דמכל התנאים דברייתא משמע דס"ל דאל"ף אל"ף דאאזר"ך לא מיחייב ואיך יחלוק התנא דמתניתין על כל הני וע"כ מה שאמר במתניתין בין משם אחד היינו דוקא כגון גג תת וכדומה ופסק כסתמא דמתניתין וכר"ג דהוא רביה דרבי יהודה ולא כר' יהודה [וגם אפשר דס"ל כאוקימתא דרב יעקב דמתניתין מני ר' יוסי היא דמיחייב משום רושם ולפיכך חייב בכל גווני והוא פוסק ככל התנאים דברייתא דפליגי ע"ז] אבל דעת רש"י ורי"ו והרע"ב דאפילו על אל"ף ואל"ף חייב וכן משמע מדעת הרי"ף והרא"ש דהעתיקו המתניתין דאמרה בין משם אחד בין מב' שמות בסתמא ולא העתיקו ע"ז הברייתא דר' יהודה משום ר"ג ע"ש בגמרא משמע דס"ל דגם על אל"ף

אל"ף חייב. והמעיין היטב בדעת רש"י בכל הסוגיא יראה דס"ל דתנאי דברייתא לא פליגי אמתניתין כלל וכולהו ס"ל דאם מתכוין מתחלה לכתוב ב' אלפי"ן וכדומה חייב ומה דאמרי דפטור היינו דוקא כשנתכוין לכתוב מתחלה תיבה גדולה בזה ס"ל דאף דגילתה התורה אחת מאחת דאפילו אם כתב מקצתו חייב עכ"פ בעינן שיהא באותה המקצת איזה תיבה כמו שהיה דעתו מתחלה ולכך פטור על אל"ף אל"ף דאאזר"ך שאין בזה תיבה כלל ומקרי לא נתקיימה מחשבתו ור"ש דפוטר עד שיכתוב את כל השם נמי מיירי בכה"ג וכמו שמוכח מרש"י בד"ה את כולו אבל אם מתחלה נתכוין לכתוב רק ב' אותיות לכו"ע חייב ואפילו באל"ף אל"ף ואפילו לר"ש. ובענין שתי סימניות העתקנו מהרמב"ם דחייב ולכאורה קשה דהא הירושלמי קאמר ע"ז מאן תנא משתי סימניות ר' יוסי הוא [ר"ל דמחייב אפילו בשני רשימות לכך חייב אפילו בלא אותיות רק בסימנים בעלמא] משמע דלרבנן פטור וא"כ הרמב"ם דפסק דלא כר' יוסי מדפסק דהכותב בשמאלו פטור ממילא יהיה פטור בשתי סימניות וי"ל דהרמב"ם סבר דהבבלי חולק ע"ז וראיה מדמקשי בשבת ק"ג על תירוצא דרב יעקב והא מדסיפא ר' יוסי רישא לאו ר' יוסי משמע דלאביי ניחא והא גם לדידיה קשה זה הקושיא על מה דפסק המשנה דבשתי סימניות חייב א"ו דסבירא ליה להגמרא דאפילו לרבנן חייב דסימנים הוי כמו אותיות.